

Pirkko-Liisa Luhta
Metsähallitus Luontopalvelut /Pudasjärvi
pirkko-liisa.luhta@metsa.fi

Vaelluskalaa kaikille!
Muonio 28.10.2006

Iijoen lohi on olemassa – ja halutessa myös tulossa

Lohen, meritaimenen ja vaellussiian nousu mereltä Iijokeen loppui vuonna 1961. Jokeen rakennettiin viisi voimalaitosta, eikä kalateitä joistakin lupauksista huolimatta tullut. Ylisiirtoa tehtiin viisi vuotta; suurten lohien käsittely oli niin ronskia, ettei monikaan selvinnyt siirrosta hengissä. Suuri osa ylisiirtoon valmistautuneista kaloista myytiin ennen kuin ne näkivät patojen yläpuolista vettä. Samaan aikaan uitto oli perannut vaelluskalojen häähuoneet kutukelvottomaan kuntoon sivujoilla.

Iijoella ei tehty kuitenkaan samaa virhettä kuin Kemijoella ja Oulujoella: Iijoen omat vaelluskalakannat otettiin talteen kalanviljelylaitoksille. Sivujoet on nyt kunnostettu uittoperkausten jäljiltä. Koskipinta-alaa Iijoen vesistöissä on vaelluskalojen lisääntymistä varten yli 600 hehtaaria. Kalojen asianmukainen ylisiirto nykyään ei ole mikään ongelma. Kalateiden rakentaminen maksaa 2-3 milj. € (Iijoen kalatieselvitys 1998, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus). Iijoki voisi tuottaa 100 000 -200 000 lohismolttia.

Iijoella on eletty melko hiljaa lohien palauttamisasioiden kanssa verrattuna muihin Lestijoen pohjoispuolen jokiin. Mutta nyt on aika kypsä.

Mitä on tapahtunut Iijoella?

Iijoen kalatieselvitys valmistui vuonna 1998. Selvityksen teetti Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus Iijoen ympäristönhoito-ohjelmassa. Ohjelma on alkanut 1997 ja sen tavoitteena on varmistaa alueella alkaneen luontomatkailuun perustuvan elinkeinotoiminnan kehittyminen ja jatkaa ympäristön parantamistoita etenkin vähentämällä voimalaitosrakentamisesta aiheutuneita haittoja. Rahoitus ohjelmaan tulee EAKR:sta, kunnista ja voimayhtiöstä (PVO). Kalatieselvityksen jälkeen tehtiin ”Lohi Iijokeen”-hankkeelle toimintasuunnitelma, mutta yksikään kunta ei esittänyt hanketta eteenpäin Iijoen ympäristönhoito-ohjelmaan.

Talvella 2006 alkoi paikallislehtikirjoittelu lohien palauttamisesta ensisijaisesti ylisiirroilla. Kirjoittelu johti juhannuksen jälkeen PVO-Vesivoiman, Pudasjärven ja Taivalkosken kuntien ja muutaman kala-aktiivin palaveriin, jossa todettiin yhteisesti, ettei ole mitään syytä olla palauttamatta lohita Iijokeen. Syyskuussa 2006 paikalliset vesialueen omistajat esittivät Pudasjärven kaupungille asiaa ja kaupunginhallitus päätti esittää Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskukselle vaelluskalojen palauttamista hankkeeksi Iijoen ympäristönhoito-ohjelmaan rahoituskaudelle, joka alkaa vuonna 2007.

Lohen poikasistutukset on aloitettu pienellä erällä keväällä 2006. Metsähallituksen uittovelvoitetta muutettiin kalaviranomaisen suostumuksella. Jokisuulle istutettavia lohismoltteja voidaan velvoitteesta muuttaa jokipoikasiksi ja istuttaa joen poikasalueille. Jokipoikaset käyvät luonnonvalintaa läpi smoltteja enemmän ja oppivat alaslaskeutuessaan nousureitin takaisin koskille.

Ilman järkevää valtakunnan lohipolitiikkaa ei ole rakentamattomiin jokiin nousevia eikä padottuihin, kuten Iijoken ylisiirrettäviä tai kalateihin nousevia lohia. On selvä, että lohiasetus on saatava palvelemaan vaelluskalojen luontaista elinkiertoa. Vallitsevassa tilanteessa Suomi toimii vastoin monia kestävän kehityksen sopimuksia, joihin on sitouduttu.

Iijoki on jo nyt yksi Suomen suosituimmista jokikalastusalueista. Voi vain kuvitella mitä lohen paluu merkitsisi Iijokilaakson elinkeinoelämälle, kalataloudelle ja matkailulle. Laitoksessa lohen perinnöllisen monimuotoisuuden ja sopeutuneisuuden säilyminen ei ole ikuista. On aika vapauttaa Iijoen lohi 45 vuoden laitoshoidon jälkeen takaisin kotijoen koskiin.